

és vissza belém minden tárgyról
hogy öljenek, de nem ölnék

testemből a bánat ólmait
az autóbusz úgyis ki rázza
csókra születtem pajtás
meg halálra de nem gyászra

szédeleg a rokonság lábuk előtt a bánat-sötét verem
és hullnak a holtra hófehér sörhab-virágok
fülekben lakozó ágyúörgés tép lyukat a gyászéneken
billen a piros pohár s az arcokon vér szivárog

„Csapataink harcban állnak.
A kormány helyén van.” A sírban.
De jön napja a feltámadásnak,
így hisszük, s még hisszük, így van.

(1996. 10)

HANKISS ELEMÉR

A proletár reneszánsz

(Részlet)

[...] A hagyományos kultúrában a megélhetés kényszere és állandó erőfeszítése töltötte ki az életet, szinte semmi másra nem hagyott időt és energiát, döntő mértékben meghatározva az ember életét, életmódját, magatartását, vágyait, világlátását. Az egész civilizáció erre a megélhetésért folytatandó küzdelemre szocializálta tagjait, ezt szolgálta a kor erkölce, ezt tanította a család, az egyház, az iskola. Aszkézisra, a vágyak megzabolázására, munkára, kötelességeink teljesítésére ösztönözte, kényszerítette az embert.

Ma ezzel szemben nem a pusztá megélhetés a lehetőség és a parancs, hanem a „Valósítsd meg önmagad” programja. A hajdani alapparancsral, az önmegtartóztatás parancsával szemben a vágyak (és ösztönök) szabad kiélésének, mindenféle elfojtás és önkorlátozás elvetésének, önnön lehetőségeink és jogaink érvényesítésének, az élet élvezetének programját harsogja az egész civilizáció. Százmilliók vagy akár milliárdok igyekeznek manapság lázasan kiteljesíteni önmagukat, a popzene és az aerobic, a farmernadrágok és parfümök, a futballmeccsek és a televíziós szappanoperák s kalandfilmek segítségével. Lázasan folyik a teljességnek a keresése. Mert a mai ember már nem a túlvilágon, hanem ezen a világon, ebben a rövid életében akarja megtalálni önmagát és a teljességet.

A hagyományos kultúrában és a benne élő emberek mindennapjaiban és lelki életében központi szerepet játszott a bűn-bűntudat-vezeclés-megváltás mechanizmusa.¹ A mai fogyasztói kultúra ezzel szemben az ember édenkerti ártatlanságát zengi, sugározza; nincs benne helye a bűnnek és bűntudatnak, mint erkölcsi és pszichikai szabályozó elvnek. A bűnt betegségnak, torzulásnak, a bűntudatot neurózisnak tartja. „Furdal a lelkiismeretem azért, mert furdal a lelkiismeretem” – visszhangozza az amerikaiak millióinak dilemmáját Zizzy, a vicclapfigura.²

A hagyományos társadalom hierarchikus rendben, az engedelmesség, a türelem, a fogadd-el-azt-ami-osztályrészedül-adatott jegyében élt. Ma, ezzel szemben, csaknem minden ennek az ellenkezőjére ösztönzi az embert. Arra, hogy ne fogadja el azt a helyet, amelybe beleszületett, törjön ki az adott keretek közül, vállalja a versenyt, törjön magasra, győzzön le mindenkit és minden akadályt. A hagyományos társadalomban a hagyomány volt az igazi érték, ma az újdonság az.